

Torben Hviid Nielsen

Fra legitimitet til legitimering. Den politiske magts begrundelse fra Talleyrand til "uregerlighedskrisen"

Det moderne politiske legitimitets-begreb blev skabt med restaurationen efter Den franske Revolution og Napoleonskrigene, men de internationale og nationale nyordninger efter I. og II. Verdenskrig skabte vigtige ændringer i de dominerende opfattelser af politikken legitimitet og magts begrundelse.

De tre faser i den moderne legitimitetsopfattelse gennemgås med udgangspunkt i Talleyrand, Max Weber og den amerikanske efterkrigspolitologi. Ingen af de tre dominerende legitimitetsopfattelser har været absolutte magtbegrundelser. De har været præget af hver sin uforløste og "teoretiske" modsætning, som samtidig har signaliseret de politiske og sociale konflikter, som deres "realpolitiske" ordener er gået i opløsning på.

Og sideløbende hermed har udviklingen været præget af en successiv nedskrivning af kravene til politikken legitimitet, der er kulmineret i "uregerligheds-krisens" åbne konflikt mellem legitimitetens to sidste determinanter: effektiviteten og stabiliteten.

For den før-revolutionære J.-J. Rousseau var spørgsmålet om politikken legitimitet identisk med spørgsmålet om magts begrundelse overhovedet. "Du Contrat Social"s udgangspunkt var konstateringen af magts og dermed ufrihedens faktum, og dens interesse var det teoretiske spørgsmål om "hvorledes denne udvikling kan legitimeres?" Hverken Rousseau selv eller den "moderne", efter-revolutionære, politik har imidlertid givet noget endegyldigt eller entydigt svar på dette politikken måske mest fundamentale spørgsmål.

Siden restaurationen med Wienerfreden og Bourbon'ernes genkomst skabte det moderne politiske legitimitetsbegreb, har legitimitetsopfattelser bundet til de parallelle internationale og nationale nyordninger efter Napoleonskrigene og de to Verdenskrige domineret den vestlige verdens politiske ideologi.

Den første af disse legitimitetsopfattelser er som hele det moderne legitimitetsbegreb knyttet til den franske diplomat, fyrst Talleyrand, der også selv som aktiv politiker prægede både Wienerfreden og Bourbon'ernes genkomst. For ham var legitimiteten stadig et absolut princip – vendt imod først revolutionens rousseauske krav om folkesuverænitet og siden parlamentarismen og den almindelige valgret.

Den anden af disse legitimitetsopfattelser blev klarest formuleret af den tyske sociolog Max Weber, der også deltog som rådgiver i den tyske delegation til Versaillesforhandlingerne og i forarbejdet til den nye tyske forfatning. For ham fandtes der en pluralisme af mulige legitimitetsformer, som også alle var herredømmeformer.

Efterkrigstidens dominerende legitimitetsopfattelse blev præget afgørende af den amerikanske politiske sociologi. Legitimiteten blev her mere og mere identisk med besiddelsen af den faktiske magt, og som legitimering var det hverken Talley-

Torben Hviid Nielsen

Fra legitimitet til legitimering. Den politiske magts begrundelse fra Talleyrand til "uregerlighedskrisen"

Det moderne politiske legitimitets-begreb blev skabt med restaurationen efter Den franske Revolution og Napoleonskrigene, men de internationale og nationale nyordninger efter I. og II. Verdenskrig skabte vigtige ændringer i de dominerende opfattelser af politikken legitimitet og magts begrundelse.

De tre faser i den moderne legitimitetsopfattelse gennemgås med udgangspunkt i Talleyrand, Max Weber og den amerikanske efterkrigspolitologi. Ingen af de tre dominerende legitimitetsopfattelser har været absolutte magtbegrundelser. De har været præget af hver sin uforløste og "teoretiske" modsætning, som samtidig har signaliseret de politiske og sociale konflikter, som deres "realpolitiske" ordener er gået i opløsning på.

Og sideløbende hermed har udviklingen været præget af en successiv nedskrivning af kravene til politikken legitimitet, der er kulmineret i "uregerligheds-krisens" åbne konflikt mellem legitimitetens to sidste determinanter: effektiviteten og stabiliteten.

For den før-revolutionære J.-J. Rousseau var spørgsmålet om politikken legitimitet identisk med spørgsmålet om magts begrundelse overhovedet. "Du Contrat Social"s udgangspunkt var konstateringen af magts og dermed ufrihedens faktum, og dens interesse var det teoretiske spørgsmål om "hvorledes denne udvikling kan legitimeres?" Hverken Rousseau selv eller den "moderne", efter-revolutionære, politik har imidlertid givet noget endegyldigt eller entydigt svar på dette politikken måske mest fundamentale spørgsmål.

Siden restaurationen med Wienerfreden og Bourbon'ernes genkomst skabte det moderne politiske legitimitetsbegreb, har legitimitetsopfattelser bundet til de parallelle internationale og nationale nyordninger efter Napoleonskrigene og de to Verdenskrige domineret den vestlige verdens politiske ideologi.

Den første af disse legitimitetsopfattelser er som hele det moderne legitimitetsbegreb knyttet til den franske diplomat, fyrst Talleyrand, der også selv som aktiv politiker prægede både Wienerfreden og Bourbon'ernes genkomst. For ham var legitimiteten stadig et absolut princip – vendt imod først revolutionens rousseauske krav om folkesuverænitet og siden parlamentarismen og den almindelige valgret.

Den anden af disse legitimitetsopfattelser blev klarest formuleret af den tyske sociolog Max Weber, der også deltog som rådgiver i den tyske delegation til Versaillesforhandlingerne og i forarbejdet til den nye tyske forfatning. For ham fandtes der en pluralisme af mulige legitimitetsformer, som også alle var herredømmeformer.

Efterkrigstidens dominerende legitimitetsopfattelse blev præget afgørende af den amerikanske politiske sociologi. Legitimiteten blev her mere og mere identisk med besiddelsen af den faktiske magt, og som legitimering var det hverken Talley-

rands absolutte princip eller Webers legitimitetstro, men folkets accept eller konsensus, der var afgørende for den politiske funktion.

Denne udvikling i den moderne legitimitetsopfattelse fra restaurationens legitimering som absolut princip, over mellemkrigstidens legitimitetstro som en pluralisme af mulige legalitetsformer, til efterkrigstidens legitimering som accept eller konsensus, svarer til en successiv nedskrivning af kravene til politikens legitimitet og dermed magtens begrundelse.

Ifølge Talleyrand forenede den legitime styreform endnu absolut gyldighedsgrund, rationalitet, effektivitet og stabilitet. Webers pluralisme af mulige legitimitetsformer forenede alle effektiviteten og stabiliteten, men kun det rationelt-legale herredømme var også kendetegnet ved rationalitet og absolut gyldighedsgrund.

I den amerikanske politiske sociologi er demokratiet som procedure selv gyldighedsgrund, og stabiliteten og effektiviteten er derfor legitimitetens eneste mulige karakteristika og determinanter.

De tre legitimitetsformer har ud over denne successive nedskrivning af kravene til legitimiteten og dermed magtens begrundelse også hver for sig været kendetegnet af uløste teoretiske konflikter og indre modsætninger eller spændinger om netop de politiske former, som samtidens sociale konflikter har udspillet sig i.

Talleyrands legitimitetsopfattelse er således præget af en uforløst og ofte skjult teoretisk konflikt eller modsætning mellem princippet og dynastiet, mellem restaurationens absolutte begrundelse og realpolitikken.

Webers legitimitetsopfattelse er præget af en tilsvarende uforløst konflikt mellem legaliteten og legitimiteten, mellem den retsfilosofiske og den sociologiske synsvinkel.

Figur 1.

Skematisk sammenfatning af de tre legitimitetsopfattelser i det moderne legitimitetsbegreb

Hovedideolog	Talleyrand	Weber	Amerikansk politologi	
Ny orden	internationalt nationalt	Wienerfreden Restaurationen	Versaillefreden "Weimarrepublikken"	Jaltaaftalerne Velfærdsstaterne
Hovedkarakteristika	Legitimitet,	Legitimitetstro, Absolut princip	Legitimering Pluralisme af mulige legitimitetsformer	Accept, konsensus
Den legitime magts egenskaber	Gyldighedsgrund Rationalitet Effektivitet Stabilitet	+ + + +	 + +	 ? +
Teoretisk konflikt	Princip/Dynasti	Retsfilosofisk/ Sociologisk Absolut begrundelse/ Realpolitik	Effektivitet/ Legitimitet Normativt/Deskriptivt	Instrumentelt/ Evaluativt

Og den amerikanske politiske sociologi er præget af muligheden for den åbne konflikt mellem effektiviteten og legitimiteten, som det sidste ti-års "uregerlighedsteorier" har argumenteret for uundgåeligheden af.

Wienerfredens og restaurationens legitimitetsopfattelse

Legitimiteten som princip – og Ludvig d. XVIII som legitimiteten

Det mest prægnante og oftest citerede korte udtryk for Talleyrands legitimitetsprincip skriver sig til d. 31. marts 1814. Både Revolutionen og Napoleon havde da lidt nederlagt, men hverken Frankrigs indre orden eller Europas stormagtsforhold var endnu rekonstruerede, og Talleyrand forstod "magttomrummets" afgørende politiske problem som et spørgsmål om overhovedet at genforene magten og autoriteten, dvs. genskabe en legitim og bl.a. derfor effektiv magt.

Talleyrand havde allerede da et langt og omskifteligt livs erfaring og pondus bag sig. Han havde tjent enhver politisk styreform siden Ludvig d. XVI på betydningsfulde poster, men hver gang formået at trække sig tidsnok og tilstrækkeligt ukompromitteret tilbage. Sidst havde han trukket sig som Napoleons udenrigsminister efter Tilsit i 1807, men han var stadig vice-grand elector i Senatet og nød betydelig international anseelse.

Senest siden februar var han begyndt at indstille sig på de nye magtforhold. Systemmodstandere samledes i hans hotel, Rue St. Florentin, hvor de bl.a. diskuterede Chateaubriand's "Du Bounaparte et des Bourbons", og hvor Paris' politimester egenhændigt mente at have afsløret dem i konspirativt ærinde.

Efter indtoget i Paris henvendte Alexander sig hos Talleyrand for at søge både råd, politisk alliance og national legitimitet, og ifølge overleveringen (Burckhardt, 1933: 217) svarede Talleyrand:

"Wir brauchen ein Prinzip; mit blossen hin- und herraten, mit blossen Zweckmässigkeitsgründen kommen wir zu nichts; wir müssen ein Prinzip haben, und dieses Prinzip ist die Legitimität. Ludwig der XVIII ist ein Prinzip: mit diesem sind wir stark gegenüber der ganzen Welt. Und was ist denn ein Prinzip? Es ist ein Satz, welcher nicht bloss einen Hauptfall, sondern eine ganze Anzahl von Nebenfällen mit entscheidet".

Både her og senere mere udførligt og eksplicit i sine Memoirer knytter Talleyrand sin legitimitetsopfattelse til det klassiske legitimitetsbegreb, hvor legitimiteten henter sin gyldighedsgrund fra et højere princip.¹ For realpolitikeren Talleyrand var det imidlertid ikke blot legitimiteten, der var et princip. Ludvig d. XVIII var i en næsten hegeliensk syntese også dette princip legemliggørelse.

Med mesterlig sans for helgardering havde Talleyrand selv regiseret d. 30. marts, så han stod klar til at tjene enhver herre. Han lod sig beordre til at ledsage kejserinde Marie Louise på flugten fra hovedstaden til Blois, og gjorde således sin loyale pligt over for det gamle regime, samtidig med at han selv med en ven og kaptajn i Nationalgarden, monseur de Rémusat, arrangerede at flugtvognen blev tilbageført til Paris.

Allerede næste morgen, d. 31. marts, indfandt Alexander sig selv efter forudgående følere på Talleyrands bopæl, hvor det replikskifte, vi citerede fra ovenfor, udspillede sig. Samme aften deltog Talleyrand i nedskrivningen af en proklama-

tion, der næste morgen blev spredt over hele Paris. De allierede nægtede her enhver forbindelse med Napoleon, men lovede at "respektere Frankrigs integritet som den tidligere var under den legitime konge". Den 1. april indkaldte Talleyrand Senatet, og under hans fungerende formandskab og med 64 af 140 senatorer tilstede, proklamerede Senatet næste dag Napoleons tilbagetræden og inviterede samtidig Ludvig d. XVIII tilbage til Frankrig. Den 6. april vedtog Senatet så et af Talleyrand forfattet Carter Constitutionel, hvor det dynastiske legitimitetsprincip er udfoldet, og som Ludvig d. XVIII måtte godkende, inden han besteg tronen den 2. maj.

Den modsætning mellem legitimiteten som princip og den politisk skabte legitimitet, som Talleyrands egen rolle i Bourbonernes genkomst illustrerer, genfindes som et uløst teoretisk problem i Talleyrands skrifter. Eller rettere: som et politisk problem, der kun finder en midlertidig, realpolitisk fungerende, men teoretisk modsigelsesfuld, løsning gennem anvendelsen af revolutionens princip i restaurationens tjeneste.

Det teoretiske problem – og den realpolitiske løsning

Det tydeligste teoretiske udtryk for denne modsætning er en passage i Talleyrands "Memoires", som han selv sammenfatter som de ideer og refleksioner, der har bestemt hans beslutninger omkring Bourbonernes genkomst. Indirekte afgrænser Talleyrand her selv den legitime politik fra både den aristoteliske politikopfattelse (politik som den bedste styreform, "summa bonum") og fra den machiavellianske politikopfattelse (politik som herskertechnik). Men mellem disse to klassiske bestemmelser findes der heller ikke hos Talleyrand en anden positiv bestemmelse af politikken. Tomrummet erstattes af afgrænsninger og en teoretisk modsigelse, som i praksis "løses" ved tilbagefaldet til det dynastiske legitimitetsprincip.

– Afgrænsningen til det aristoteliske politikbegreb er tydelig, når Talleyrand "parle en général de la légitimité des gouvernements, quelle que soit leur forme".² I passager som denne er det tidens behov snarere end idealer og principper om styreformer, der er udslagsgivende for legitimiteten. Analysen indledes således med at afvise både Marie Louise, Bernadotterne d'Orleans-huset som mulige efterfølgere for Napoleon, idet alle kan finde støtte uden for Frankrig, men ikke samtidig accept i Frankrig.

Effektiviteten og rationaliteten, evnen til politisk opgaveløsning, begrundes her, hvilken styreform der har legitimiteten – i al fald er legitimiteten utænkelig uden samtidig effektivitet. "Ainsi les besoins de la France et de l'Europe une fois reconnus, tout devait concourir à rendre la restauration des Bourbons facile ..." (Talleyrand, 1891-92 II: 156).

– Som modvægt til denne effektivitetsbetragtning betoner Talleyrand imidlertid også selv, at legitimiteten ikke kun er "un moyen de conservation pour la puissance des rois et la sûreté de leur personne; il est surtout un élément nécessaire du repos et du bonheur des peuples, la garantie la plus solide ou plutôt la seule de leur force et de leur durée. La légitimité des rois, ou, pour mieux dire, des gouvernements, est la sauvegarde des nations; c'est pour cela qu'elle est sacrée" (Talleyrand, 1891-92, II: 159).

Den indirekte argumentationsmodstander er her den machiavellianske statsraison. Legitimiteten er hverken den aristoteliske opnået af summa bonum eller den machiavellianske begrundelse for en herskertechnik. Gennem samhørigheden mellem hersker og folk er legitimiteten til begges "gensidige" fordel (Talleyrand, 1891-92, III: 218).

I denne dobbelt afgrænsning har Talleyrands legitimitetsbegreb bud til både hersker og behersket. Det sætter rammer for begge, samtidig med at det giver både retten til at herske og pligten til at lyde. Legitimiteten er ikke kun et indre forhold mellem hersker og behersket, men også en ydre grænse for herskerens magt; den forener den forfatningsmæssige sandhed og gyldighed med den stabile og effektive politiske magt.

Ferrero sammenfatter præcist denne del af Talleyrands argumentationsrække således: "A Government is legitimate when its power is assigned and exercised in accordance with a principle of legitimacy which is accepted by the majority of those who obey, and respected by those who command" (Ferrero, 1941: 53). Sammenfatningen dækker imidlertid kun den ene af Talleyrands argumentationsrækker. For selv om han indkredser problemet og afgrænser sig fra både aristotelismen og machiavellismen, lykkes der hverken i Memoirerne eller i de mere ideologiske dele af delegationsberetningerne at give en egen positiv, teoretisk begrundelse for politikken legitimitet mellem de to traditionelle politikforståelser. I stedet følger i Memoirerne i realpolitikken tilbagefaldet til det dynastiske legitimitetsprincip, hvis eneste begrundelse bliver traditionens forbindelse med stabiliteten.

"Un gouvernement légitime, qu'il soit monarchique ou républicain, héréditaire ou électif, aristocratique ou démocratique est toujours celui dont l'existence, la forme et la mode d'action sont consolidés et consacres par une longue succession d'années, et je dirais volontiers par une prescription séculaire. La légitimité de la puissance souveraine résulte de l'antique état de possession..." (Talleyrand, 1891-92, II: 159-160).

Dette tilbagefald til traditionen og det dynastiske legitimitetsprincip fører imidlertid uundgåeligt to uløselige modsætninger med sig, hvis legitimiteten også skal være et abstrakt princip, der omfatter flere mulige styreformer. Enhver ny styreform vil i sin opståen være illegitim – kun tiden, traditionen kan give en i sit udgangspunkt illegitim styreform legitimitet. Og med den forløbne historie er det ikke muligt at begrunde andre legitime styreformer end den dynastiske legitimitet.

Identifikationen af legitimiteten med dynastiet (og dermed en bestemt regeringsform) er derfor ikke kun som Ferrero hævder, "a false interpretation which the legitimists have given to the doctrine" (Ferrero, 1941: 53). Denne tolkning dækker også konsekvensen af den ene af Talleyrands egne argumentationsrækker – og den dækker frem for alt hans samtidige realpolitiske betydning gennem Wienerfreden og Bourbon'ernes genkomst. Derfor blev den da også en udbredt forståelse i samtiden og den umiddelbare eftertid. Friedrich Murhard sammenfattede denne forståelse præcist allerede i 1832 i den principielle modstilling mellem folkesuveræniteten i Rousseausk forstand og "der sogenannten Legitimität" (Murhard, 1832). Allerede da var legitimitetsbegrebet i den almindelige sprog-

brug og i overensstemmelse med Talleyrand vendt fra revolutionens begrundelse af folkesuveræniteten til et systembegreb imod folkets suverænitet.³

Politik som anvendt legitimering for Talleyrand

Selv om det moderne legitimitetsbegreb, hvor politikken også selv bliver subjekt for skabelsen af sin egen legitimitet, kun kan føres tilbage til Talleyrand, har legitimering også i ordets moderne, "amerikanske" betydning været tæt knyttet til praktisk politik længe før Talleyrand. Historisk har begrebet "legitimitet" imidlertid været forbeholdt dets klassiske betydning med entydig positiv værdiladning, og den praktiske, realpolitiske legitimering, som allerede Platon og Aristoteles beskrev, blev derfor hverken beskrevet eller begrebet som legitimitet.

Også hos Machiavelli, statsraisonens grundlægger, er legitimiteten i denne betydning som legitimering et endog meget vigtigt element i politikken. Blot fremstilles og begribes den ikke som "politik", men som "herskerteknik". Machiavelli anvender selv politikbegrebet i dets aristoteliske betydning som læren om den gode statsform, der tjener summa bonum. Derfor er politikbegrebet forbeholdt "Discorsi", der er en undersøgelse af den gode statsform, og forekommer overhovedet ikke i "Il Principi", der er en undersøgelse af herskerteknikker (D. Sternberg, 1980).

I den aristoteliske politikdefinition, som Machiavelli selv følger, handler "Il Principi" ikke om politik. Den er derimod en lærebog i herskerteknikker om og for tyranner. Og det er som sådan den undersøger de politiske teknikker, som i dag ofte betegnes legitimering, men som også har været udgangspunktet for den tradition i Machiavelli-fortolkning, der har fremhævet hans statsraison's kyniske realisme.

Det var det katolske højre, der efter Bartholomæusnatten påbegyndte den teoretiske sammenknytning af den machiavellianske herskerteknik og politikbegrebet, der ellers var fremmed for traditionen. Sammenknytningen var polemisk vendt imod den anti-machiavellianske franske politique-tradition, og tjente til at suspektgøre al politik, der stod uden for eller over kirken, som machiavelliansk herskerteknik, hvilket igen ville sige aristotelisk tyrannlære. I den franske tradition forblev legitimitetsbegrebet imidlertid knyttet til kravet om begrænsninger i statens magt enten gennem folkesuveræniteten eller gennem højere principper – og i datidens selvforståelse kæmpede den franske traditions suverænitets- og legitimitetstankegang derfor imod en machiavelliansk og senere også tysk udbredt statsraison.

Versaillefredens og Weimarrepublikkens legitimitetsopfattelse

Den tyske retsfilosof Carl Schmitt kunne i 1923 med rette konstatere, at "die heute herrschende Art der Legitimität tatsächlich demokratisch ist. Die Entwicklung von 1815 bis 1918 lässt sich darstellen als die Entwicklung eines Legitimitätsbegriffes: von der dynastischen zur demokratischen Legitimität" (Schmitt, 1969: 39).

Massedemokratiet var efter udviklingen i valgretten og parlamentarismen selv

blevet et legitimerende princip. De demokratisk trufne beslutninger var som udtryk for folkets vilje også altid legitime. Legitimiteten blev sikret af selve proceduren og var i princippet uafhængig af indholdet i beslutningerne. Procedurens legalitet var blevet legitimitetens væsentligste forudsætning.

Hos den tyske sociolog og politiker Max Weber var spørgsmålet om legitimitet tilsvarende i sit udgangspunkt nedskrevet fra Rousseaus og Talleyrands absolutte begrundelser til en del af herredømmesociologien. Der fandtes ikke blot én principielt "sand" og legitim styreform, men en pluralisme af mulige legalitetsformer – og enhver legitimitetsform var også en herredømmeform. Weber udarbejdede således en typologi over det legitime herredømmes tre rene former, hvor en bestemt adfærd hos den adlydende modsvarede en grundtype af herredømmes struktur: den rationelle afvejning af fordele og ulemper svarede til det legale herredømme; det sløve vanegængeri svarede til det traditionelle herredømme; og de rent følelsesmæssige begrundelser svarede til det karismatiske herredømme. Disse tre idealtyper var for Weber baggrunden for forståelsen af den akutte legitimitetskrisen under og umiddelbart efter I. Verdenskrig, og havde også i generaliseret form gyldighed for alle tidligere herredømmeformer, var en slags historiens typologi.

Ved siden af idealtyperne betonedes ham imidlertid også, at legitimitetstroen snarere end den abstrakte legitimitetsbegrundelse var afgørende for den konkrete fungerende legitimitet.

"Keine Herrschaft begnügt sich, nach aller Erfahrung, freiwillig mit den nur materiellen oder nur affektuellen oder nur wertrationalen Motiven als Chancen ihres Fortbestandes. Jede sucht vielmehr den Glauben an ihre "Legitimität" zu erwecken und zu pflegen" (Weber, 1972: 122).

Som legitimitetstro var legitimiteten et rent "indre" forhold mellem hersker og behersket. Legitimiteten legitimerede den beherskedes underordnethed, "Fügsamkeit", uden samtidig at stille principielle grænser for eller krav til herskeren. Talleyrands organiske forbindelse mellem gyldighedsgrund og funktion var brudt, og en pluralisme af legitimitetsformer, der uden for idealtypernes verden blev blandet med forskellig vægtning i enhver regeringsmagt og styreform, var alle lige mulige og "gyldige".

Det retsfilosofiske normative og det sociologiske deskriptive legitimitetsbegreb

Samtidig med dette nybrud fastholdt Weber dog for den ene af de tre legitimitetsformer: det rationelle-legale herredømme, forbindelsen til Talleyrands absolutte gyldighedsgrund. Mens den "forstående" sociolog Weber beskrev pluralismen af mulige legitimitetsformer, fastholdt politiker og juristen Weber det rationelt-legale herredømmes forrang. Weber var imidlertid ikke alene om denne dobbelthed. I den tyske efter- og mellemkrigstid faldt legitimitetsbegrebets oprindelige enhed af gyldighedsgrund og funktion generelt fra hinanden i et normativt, retsfilosofisk og et deskriptivt, sociologisk legitimitetsbegreb, der betonedes henholdsvis den abstrakte gyldighedsgrund og den faktiske funktion.

Figur 2..

Skematisk modstilling af det retsfilosofiske og sociologiske legitimitetsbegrebs karakteristika

Retsfilosofisk	Sociologisk
Normativt	Deskriptivt
Højere princip end "tilfældige" retspositivisme og flertal	Faktisk fungerende tilslutning/autoritet
Immanente kvaliteter	Oplevelseskategori
Teoretisk-aksiologisk apologi	Skabt tilslutning fra neden
Gyldighedsgrund	Funktion
Retmæssighed	Legitimering

De to begreber er modstillet "idealtypisk" i figur 2. Figurens karakteristika er hentet fra Ferrero's, Kirchheimer's, Schmitt's og Weber's bidrag til den samtidige debat. Ingen af forfatterne giver imidlertid enkeltvis udtryk for den systematiske adskillelse – og ingen af dem er dækket ind af denne modstilling, idet de alle intenderer at forene de to begreber til ét. I det historiske lys, der har gjort udkrystalliseringen af de to begreber lettere end for samtiden, bevarer det retsfilosofiske begreb en forbindelse til den klassiske legitimitetsbegrundelse, mens det sociologiske begreb er en forløber for den nyere sociologiske og politologiske legitimeringsbegreb.⁴ Både Habermas' "rekonstruktive legitimitetsbegreb" (Habermas, 1973 og 1975) og Stillman (Stillman, 1974) er forsøg på at genforene de to betydningsindhold som forudsætning for udarbejdelsen af ét nyt legitimitetsbegreb.

For realpolitikeren, bureaukratiteoretikeren og kulturpessimisten Weber var der ikke tvivl om, at legitimitetstroen snarere end de absolutte begrundelser, var udslagsgivende for den faktisk fungerende legitimitet. Også legaliteten blev af og til for den sociologiske betragtning reduceret til en legitimitetsform, som det sker i konstateringen af, at "die heute geläufigste Legitimitätsform ist der Legalitätsglaube: Die Fügsamkeit gegenüber formal korrekt und in der üblichen Form zustandegekommenen Satzungen" (Weber, 1972: 19).

Denne betoning af legitimitetens sociologisk-deskriptive element blev udgangspunkt for to politisk meget forskellige, men teoretisk samstemmende, retsfilosofiske kritikker af og opgør med Weber. Leo Strauss kritiserede den "historicisme", der ifølge ham afviste alle forudsætninger for en naturret som metafysik (Strauss, 1953). Og Carl Schmitt kritiserede den "retsformalisme", som han mente så bort fra, at kun værdisindhold i egentlig forstand kan give legitimitet (Schmitt, 1932).

Begge disse kritikker rammer imidlertid snarere "tendenser i tiden" end teoretikeren Weber, og de er i sammenligning med legitimitetsbegrebets dobbelte betydningsindhold hos Weber selv udtryk for en reduktion af den teoretiske problemstilling.

Den sociologiske betragtning af "Recht des Rechts" fører ikke den fornægtelse af naturretspøblemstillingen med sig, som Strauss hævdede. Den giver derimod en bestemt synsvinkel, hvor den "nur so weit in Betracht (kommt) als auf der Art der Lösung dieses Problems praktische Konsequenzen .. entstehen" (Weber, 1972: 19). Undersøgelsen af demokratiet i Rusland i 1905-06 diskuterer således f.eks. "dem alten individualistischen Grundgedanken der "unveräußerlichen Menschenrechte"..., welche uns Westeuropäern so "trivial" geworden sind, wie Schwartzbrot es für den ist, der satt zu essen hat" (Weber, 1971: 62).

J. Winckelmann har med mange andre fremhævet, at Weber i denne forstand ikke blot deler Strauss' værditeoretiske udgangspunkt for sin kritik, men også Schmitt's, hvorefter kun normative sætninger, "präeminenten Geltungsgrunde", kan have egentlig legitimerende gyldighedsgrund (Winckelmann, 1952). Og i sin uholdbare forening af handlingsteoretiske og systemteoretiske indfaldsvinkler rammer Winckelmann's argumentation for at Weber's "legale legitimitet" allerede opfylder Schmitt's krav, det centrale problem hos Weber, som Schmitt's kritik helt forbigår.

Winckelmann hævder at forene systemteorien og handlingsteorien, idet han over de tidligere nævnte motivationstyper fører Weber's tre rene legitimitetsformer restløst tilbage til den typologi over "sinnvoll Handeln", der er indeholdt i "Wirtschaft und Gesellschaft"s indledende sociologiske grundbegreber.

Det traditionelle herredømme modsvarer således den traditionelle handling, og det charismatiske herredømme den affektuelle handling, mens det legale herredømme som motivationsstruktur og legitimitetsgrundlag indoptager både den værdi- og formålsrationelle handling. Den værdirationelle handling er således, ifølge Winckelmann, en del af det legale herredømme; og det legale herredømme har gennem foreningen af værdi- og formålsrationalitet indoptaget det normative element, som Schmitt efterlyste.

Det teoretiske problem

Winckelmann's argumentation følger Webers egen intention om i den "forstående sociologi" at forene den meningsfulde handling med legitimitetsformerne og dermed den statslige magt. Denne opgave forblev imidlertid uindløst i den torso, som Weber efterlod sig, og som Winckelmann redigerede sammen til "Wirtschaft und Gesellschaft". Og meget tyder på, at Weber selv i sine sidste år opgave dette forsøg af principielle grunde, og i stedet vendte sig til de kulturkritiske og -pessimistiske forsøg på at forklare, hvorfor "handlingsteorien" og "systemteorien", den meningsfulde handling og magten, ikke lod sig formidle restløst i den vestlige civilisations formålsrationelle, legale og bureaukratiske herredømme.

Det teoretiske konfliktforhold mellem den meningsfulde handling og systembetragtningen findes således med forskellige grader af eksplicitet mindst fire steder i de sociologiske grundbegreber, der indleder "Wirtschaft und Gesellschaft".

– Weber ekspliciterer selv konfliktforholdet i den sidste paragraf, paragraf 17, hvor de "politische Verbände" introduceres. Som i den næsten samtidige "Politik als Beruf" (Weber, 1971: 505ff.) defineres politikbegrebet ud fra statens og magtens formalisme. Selve meningspørgsmålet bliver ikke blot "tilfældigt" stedmo-

derligt behandlet, men udtrykkeligt "als für die definitorische Vorgehen unbrauchbar ausgeklammert" (Hättisch, 1967: 41).

– I paragraf 9 ligger konfliktforholdet mere latent i modsætningen mellem "Vergemeinschaft" (der er knyttet til "subjektiv gefühlten Zusammenhörigkeit der Beteiligten") og "Vergesellschaftung" (hvor den sociale handling beror på "Rational" (wert- oder zweckrational motivierten Interessen").⁵

– I paragraf 7 optræder konflikten i den allerede diskuterede form som spørgsmålet om den legitime handlings legalitet. – Og selvom det ikke tematiseres af Weber selv, mener en række nyere kommentatorer, at konflikten er anlagt (og skjult) allerede i paragraf 1's "chance- begreb", hvor den nødvendige mål-middel relation også altid er en herredømmerelation (F.eks. Luhmann, 1964; Berger, 1978).

Den principielt samme konflikt mellem den meningsfulde handling og systembetragtningen (som vi ovenfor har antydnet er anlagt som modsætninger og uklarheder i Webers egne systematiske grundbegreber) diskuteres i Weber-forskningen oftest i form af relationen mellem værdi- og formålsrationaliteten.⁶ Mest anskueligt viser den sig imidlertid i konflikten mellem den unge politiske liberalist og den senere bureaukrati-teoretiker. I sine seneste og ofte posthumt udgivne skrifter af både teoretisk og politisk indhold erstatter Weber således ofte det teoretiske forsøg på at forene liberalismens frihedsidealer og bureaukratiets nødvendighed med retoriske og kulturpessimistiske modspørgsmål:

– En af de væsentligste skildringer af bureaukratiets fremskridt i regelbundethed, effektivitet osv. kulminerer således i det retoriske spørgsmål om, hvordan det "angesichts dieser übermacht der Tendenz zur Bürokratisierung überhaupt noch möglich (ist) irgendwelche Reste einer in irgendeinem Sinn "individualistischen" Bewegungsfreiheit zu retten?" (Weber, 1971: 333).

– Bureaukratiet er ligeledes rekursargumentet imod socialismens mulighed, når det i et foredrag for østrigske officerer beroligende hedder, at "Die Diktatur des Beamten, nicht die des Arbeiters ist es, die – vorläufig jedenfalls – in Vormarsch begriffen ist" (Weber, 1924: 508).

– Tydeligst er den kulturpessimistiske undertone nok i "Religionssociologiens" sent skrevne "Zwischenbetrachtung", (Weber, 1972, I: 536-573) mens konsekvensen trækkes klarest i "Politik als Beruf", hvor den meningsfulde handling og den politiske systembetragtning tillægges hver sit, ofte modsætningsfulde, moralkodex. Systematisk set er Webers videreførsel af modsætningen mellem sindelagsetik og konsekvensetik identisk med en opgivelse af den forstående sociologiske forsøg på at begribe den individuelt meningsfulde og den politisk strategiske handling med samme målestok.

Den politiske løsning

Læst i dette lys er Webers sidste politiske skrifter og hans bidrag til forarbejdet til Weimar-forfatningen da heller ikke en teoretikers forsøg på at genforene de to legitimitetsbegreber i en ideel styreform, men snarere end realpolitikers forsøg på at skabe en politisk fungerende styreform på trods af denne konflikt.

Allerede før krigsnederlaget og revolutionsforsøget formulerede Weber den

politiske magts problem i idealtypenes modstilling: Det i og for sig legale styre havde gennem sin forfejlede politik mistet legitimiteten – og et nyt styre, der kunne samle legitimitetstro, måtte også sikre sig legaliteten for at vinde effektivitet og stabilitet. Den politiske løsning herpå var imidlertid kompromis'ets forsøg på at udvide legitimitetstroen gennem indoptagelsen af flere idealtyper: den direkte valgte rigspræsident med hans charisma; det demokratiske partisystem med dets lederudvælgelse, og den bureaukratiske rationalitet med dens saglighed. Realpolitikeren Webers ærinde var ikke legitimitets ideelle gyldighedsgrund, men dens pragmatiske konsekvensetiske forsøg på at skabe en fungerende legitimitetstro "ein gewisses Minimum von innerer Zustimmung mindestens der sozial gewichtigen Schichten der Beherrschten" (Weber, 1971: 339). Følgende den hastige politiske udvikling argumenterer Weber da også på mindre end et år for tre forskellige styreformer: i forsommeren 1918 er det monarkiets stabilitet; (Weber, 1971: 337) i december 1918 er det det parlamentariske monarkis tilpasning (Weber, 1971: 444) og i februar 1919 er det det plebicitære førerdemokrati (Weber 1971: 501).

Perioden igennem fastholder Weber imidlertid det samme argument for nødvendigheden af et parlamentarisk demokratisk indslag i forfatningen. Det parlamentariske demokrati var for ham ingen suverænitetsform, men den mest effektive form for foreningen af legitimitetstroen og lederudvælgelsen. "Der Gedanke, dass die parlamentarische Demokratie unter den Bedingungen der Massengesellschaft des gegebenen Mittel zur Auslese und Heranbildung politischer Führer darstellen, ist in Webers Darstellung absolut beherrschend und drängt alle anderen Begründungen beiseite".⁷

Kompetencestriden mellem de to valgsystemer og institutioner, parlamentet og rigspræsidenten, der for Weber skulle forene den demokratiske legitimitet med lederudvælgelsen, blev i løbet af Weimarrepublikken i stedet for til det væsentligste forfatningsmæssige stridspunkt. Hvor problemet for Weber i 1918 var det formelt legale styres legitimitet, var problemet for Kirchheimer i 1933 legaliteten af det styre, der syntes at have legitimitetstroen bag sig (Kirchheimer, 1933).

Jalta-aftalernes og velfærdsstaternes legitimitetsopfattelse

Efterkrigstidens dominerende legitimitetsopfattelse, Jalta-aftalernes og velfærdsstaternes magtbegrundelse, videreførte på væsentlige områder den udvikling, der var begyndt allerede efter 1. Verdenskrig.

Der var med P.G. Stillmann's karakteristik tale om "a democratic definition" (Stillmann, 1974), hvor den demokratiske procedure selv var en legitimitetsform. Og begrebet var med C.J. Friedrich's karakteristik "procedural and pragmatic" (Friedrich, 1941), og videreførte som sådan den sociologisk-deskriptive legitimitetsopfattelse, der udkrystalliserede sig i løbet af 1930'erne.

Den fortsatte, successive nedskrivning af kravene til politikens legitimitet resulterede dog i fire kvalitative nybrud. Legitimiteten blev oftest knyttet til den konkrete regering i stedet for den principielle styreform, idet den primære interesse ikke længere var styreformens legitimitet og effektivitet, men regeringens legitimering og stabilitet. Stabiliteten som det overordnede mål gjorde det muligt

at løsrive legitimiteten fra effektiviteten. Som legitimering kunne legitimiteten tænkes uafhængigt af eller i direkte konflikt med effektiviteten, og som sådan var spørgsmålet om politikken legitimitet blevet et gradsspørgsmål. Og "degrees of legitimacy" blev i de mange empiriske undersøgelser af vælgeradfærd, der efterhånden erstattede de normative diskussioner om retningslinier for politikken, igen tendentielt reduceret til en "individuel oplevelseskategori", et spørgsmål om "belief", "convictions" og "sentiments". Legitimitet og konsensus var blevet parallelle og af og til udskiftelige og synonyme begreber (McClosky, 1964: 361).

Legitimitet og konsensus, styreform og individ

Hos Talleyrand og i den europæiske tradition, vi har fulgt, var legitimitet og konsensus principielt forskellige størrelser. Et styre kunne være legitimt uden at have folkets konsensus (som Bourbon'erne ifølge Talleyrand i 1814 havde været også under Revolutionen og Napoleon) – og en regering kunne have folkets konsensus og bl.a. derfor magten uden at være legitim (som det ifølge Talleyrand i 1814 tilsvarende havde været tilfældet med Napoleon).

Legitimiteten var en egenskab ved regeringen og dens politik – mens konsensus var et udtryk for folkets accept og tilslutning (eller ikke-accept og ikke-tilslutning) til denne regering og/eller dens politik. Og legitimiteten var et absolut spørgsmål: en regering og dens politik var legitim eller illegitim – mens konsensus var et gradsspørgsmål: der kunne være tale om mere eller mindre accept og tilslutning.

I Alexis de Tocqueville's forståelse af demokratiet i Amerika var den demokratiske konsensus en suverænitetsform for folket, som legitimiteten var det for det revolutionære Frankrig. I sammenligningerne mellem det amerikanske demokrati og den franske centralmagt under både L'ancien Régime, Revolutionen, Napoleon og Restaurationen førte Tocqueville imidlertid denne sammenhæng videre til sammenhængen mellem suverænitetsform og personlighedstype: Den demokratiske konsensus, der havde sin forudsætning i ligheden, dannede "the sentiments of the Americans" og deres "individualism" (Tocqueville, 1939, vol. II: 104ff.).

Demokratiets storhed ligger "not in what the public administration does, but in what is done without it or outside of it. Democracy does not give the people the most skillful government, but it produces what the ablest governments are frequently unable to create: namely, an all-prevailing and restless activity, a superabundant force, and an energy which is inseparable from it and which may, however unfavorable circumstances may be, produce wonders. These are the true advantages of democracy" (Tocqueville, 1939, vol. I: 261-262).

Både spændingen mellem legitimitet og konsensus og denne sammenhæng mellem styreform og personlighedstype gik imidlertid tabt med udviklingen fra Talleyrand og Tocqueville til den moderne amerikanske efterkrigspolitologi.

For "realisten" Schumpeter var demokratiet "a political method ... and hence incapable of being an end in itself". Schumpeter betonedes som Weber, men modsat Tocqueville, demokratiets rolle som styringsmiddel og dets funktion som lederudvælger. Folkets rolle var "to produce a government" og "the voters outside of parliament must respect the division of labor between themselves and the politicians they elect ... once they have elected an individual, political action is his

business and not theirs" (Schumpeter, 1974: 243, 269, 295).

1950ernes eliteteorier videreførte denne "realisme" og "befriede" ikke blot folket fra konsensus som aktiv deltagelse, men også som passiv accept. Ud fra stabiliteten som målestok var eliternes aktive konsensus tilstrækkelig, og R.A. Dahl's og andres krav om folkets accept blev hurtigt fortrængt af vælgeranalysernes realistiske bestemmelse og beskrivelse af folkets apati. Den apati, der for Tocqueville var uforenelig med demokratiets konsensus, fortonede sig således i stedet som en beskyttelse af demokratiets stabilitet. Berelson m.fl. kunne i konsekvent forlængelse heraf afslutte det første klassiske valgstudie med en beskrivelse af det fungerende demokrati, der havde vendt Tocqueville's relation mellem styreform og individ til sin modsætning:

"If the democratic depended solely on the qualifications of the individual voter, then it seems remarkable that democracies have survived through the centuries. Individual voters today seem unable to satisfy the requirements for a democratic system of government outlined by political theorists. But the system of democracy does meet certain requirements for a going political organization. The individual members may not meet all the standards, but the whole nevertheless survives and grows" (Berelson m.fl., 1954: 311-312).

Legitimitet versus effektivitet – et udsyn

Den formelle nedskrivning af kravene til politikken legitimitet førte fra Tocqueville's undersøgelser af demokratiet til Berelson's og andres undersøgelser af vælgeradfærden til en reel omvending af relationen mellem styreform og individ. Fra Talleyrand til Parsons fandt en lignende omvending af relationen mellem magt og legitimitet sted.

Hos S.M. Lipset resulterede den samme nedskrivning af kravene til politikken legitimitet i stedet i en manifest konflikt mellem legitimiteten og den effektivitet, der for både Rousseau, Talleyrand og Weber var uomtvistelige kendetegn ved den legitime magt. Legitimiteten og effektiviteten var for Lipset (sammen med den økonomiske udvikling) begge determinanter for den politiske stabilitet, men alligevel principielt forskellige størrelser. Effektiviteten var "instrumentel", mens legitimiteten var "evaluativ". Effektiviteten betød "actual performance", og legitimiteten kunne eksistere på trods af og i modsætning til denne, idet den "involves the capacity of the system to engender and maintain the belief that the existing political institutions are the most appropriate ones for the society" (Lipset, 1959: 77, 81).

Lipset tillagde imidlertid ikke den mulige konflikt mellem legitimiteten og effektiviteten større teoretisk eller realpolitisk betydning. Demokratiet var for ham den optimale betingelse for at forene de to, og ud fra stabilitetens målsætning kunne de to for en periode erstatte hinanden. Omkring 1960 kunne han således henvise faktisk og realpolitisk betydningsfulde modsætninger mellem effektiviteten og legitimiteten til enten 1920ernes Europa eller samtidens udviklingslande.

De sidste 10-15 år har en række teoretikere fra både det politiske venstre og højre imidlertid bestemt og beskrevet en faktisk og ifølge mange nu nødvendig konflikt mellem legitimiteten og effektiviteten, som den afgørende årsag til den nuværende legitimitets- eller uregerlighedskrise i de vestlige demokratier.

J. Habermas (Habermas, 1975) og C. Offe (Offe, 1973) bestemte allerede tidligt i 1970'erne en principiel sammenhæng mellem et legitimitetsunderskud på det politiske systems input-side og et rationalitetsunderskud på dets output-side. Og J. O'Connor ((O'Connor, 1973) førte det finanssociologiske udtryk for denne modsætning, statsbudgetternes deficiter, tilbage til kravene til staten om at "fulfill two basic and often mutually contradictory functions – accumulation and legitimization".

Den indflydelsesrige Trilaterale Kommission beskrev fra midten af 1970'erne de samme symptomer i en anden forklaringsmodel, idet den hævdede, at "that which Marxists erroneously ascribe to the capitalist economy is in reality a result of the democratic political process".⁸ Uregerlighedskrisen skyldtes for Huntington m.fl. primært, at skabelsen af vælgerflertallet og løsningen på regeringsmagtens problem var blevet to forskellige spil med forskellige aktører og "completely different rationalities". Bureaukratiet og den civile ansvarlighed, rationaliteten og værdisystemet var blevet modsætningsfyldte og konsensus dermed formålsløs, demokratiet anomisk og autoriteterne delegitimerede (Crozier et al, 1975: 16-17).

Den Trilaterale Kommission mere end antyder, at den åbne og manifesterede konflikt mellem legitimiteten og effektiviteten er et afgørende vendepunkt i efterkrigsudviklingen. "Uregerlighedskrisen" er "demokratiernes krise", som anfægter grundlaget for både Jalta-aftalerne og Velfærdsstaterne. Som sådan har konflikten mellem legitimitet og effektivitet da også åbne paralleller til både den konflikt mellem legitimiteterne og legaliteten, der bidrog til sammenbruddet for mellemkrigstidens sociale orden, og den konflikt mellem legitimiteten og demokratiet/parlamentarismen, der førte til det dynastiske legitimitetsprincipss sammenbrud omkring århundredskiftet.

Konflikten mellem legitimiteten og effektiviteten er imidlertid også den sidste åbne konflikt, der er mulig inden for det moderne legitimitetsbegrebs rammer. Med den har nedskrivningen af kravene til politikens legitimitet nået sit mulige slutpunkt, hvor det ikke blot er idealerne, men hensigtsmæssigheden og formålsrationaliteten selv, der anfægtes.

Noter

1. Legitimitetsbegrebets historie indtil Talleyrand er historien om udskiftelige absolutte begrundelser, men aldrig en problematisering af, om der findes absolutte begrundelser. I den forstand var det klassiske legitimitetsbegreb i overensstemmelse med den aristoteliske politikopfattelse: det legitime herredømme kunne omsættes til den "bedste styreform".

Legitimitetsbegrebet overgik fra latin til fransk i det 16. århundrede, først som "légitime", senere som "légitimité". I oplysningstidens normale sprogbrug blev begrebet løsrivet fra tilknytningen til kongemagten, og anvendt som betegnelse for enhver statsmagt, der fordrer almenvældet. Gennem naturretslige eller fornuftsmæssige begrundelser blev legitimiteten derfor også ofte identisk med den grænse, hvor modstands- og opstandsretten var begrundet, og således også et suverænitetsprincip som hos Rousseau. Nationalforsamlingen fra 1789 begrundede således sin anti-monarkistiske holdning med suverænitetsprincippet; og forfatninger fra 1791, 1793 og 1795 er samstemmende om at erklære alle andre kilder til offentlig magt end "folkets vilje" for illegitime. Det er denne opfattelse af legitimiteten som et suverænitetsprincip, som Talleyrand vender sig imod, for atter at knytte den forbindelse til kongemagten, som revolutionen ellers havde

brudt. Samtidig hermed knytter han imidlertid atter begrebet til de absolutte begrundelser og den latinske sprogbrug.

I skolastikken var "legitima potestas" primært et afværgebegreb mod usurpation af magten: mod tyranni efter herkomst (absque titulo) eller efter udført politik (quoad exercitacionem). De tyske kurfyrsters valgeregler var hovedsageligt indrettet som garanti imod den første tyranniform – de franske Lois Fondamentales som garant imod den sidste. Herudover optræder "legitimus" i middelalderlige tekster med en udpræget traditionsbetydning, som "what conforms to ancient custom and to customary procedure", (jfr. D. Sternberger, 1968: 245). Og dette traditionsindhold er atter hentet fra den klassiske romers betydning af "legitimus", der ligger tæt på legaliteten, dvs. "das was dem Gesetz oder einer Regel entspricht und was sich daraus ergibt: das Ordnungsmäße, das Gerechte" (jfr. H. Hofman, 1980: 161).

2. (Talleyrand, 1891-92, II: 15a). Det samme fungerende effektivitetssyn, der foregriber Webers legitimitetstro, går igen i forklaringen på både Napoleons storhed og fald. For både Europa og Frankrig var det "plus des effects que de la cause qu'on était frappé", og så længe styret var effektivt "on s'était persuadé qu'il importait peu a une nation sur quels droits repose le gouvernement qui le conduit" (Talleyrand, 1891-92, II: 157).
3. Demokratibegrebet gennemgik i løbet af forrige århundrede en lignende transformation fra oppositionsbegreb til systembegreb og med en lignende ændring af betydningsindholdet. Kampen om demokratiets definition fortsatte imidlertid – delvis vendt imod det dynastiske legitimitetsprincip – århundredet igennem, og transformationen af begrebets indhold var først almindelig sprogbrug omkring 1. Verdenskrig (jfr. Hviid Nielsen, 1977; McKeon, 1951 og Palmer, 1953).
4. Legalitetens oprindelige enhed som Rechtsgeltung var allerede tidligere faldet fra hinanden i adskillelsen mellem "retfærdighed" og "positiv lov/ret". I sin kritik af "Gesetzgebungsstaat" identificerede Carl Schmitt ofte denne retsfilosofiske adskillelse med adskillelsen mellem legitimitet og legalitet, og reducerede dermed tendentielt konflikten mellem legalitet og legitimitet til en konflikt mellem to retsbegreber (Schmitt, 1969: 58).
5. Begrebsmodstillingen er udbredt i den samtidige tyske sociologi, men udvikles ofte mere konfliktfuldt og kulturkritisk end her hos Weber (jfr. f.eks. Tönnies, 1912).
6. Diskussionen initieredes af Lukacs, 1923 og Löwitz, 1969. De nyere diskussioner herom sammenfattedes hos Habermas, 1981, Bd. I: 337ff.
7. Mommsen, 1974: 48. – Weber foregreb således et afgørende element i den "realistiske demokratiopfattelse", som den amerikanske efterkrigs politologi oftest skriver tilbage til Schumpeter, 1943.
8. Huntington: "The United States", in Crozier et al., 1975: 73.

Litteratur

- Abramowski, Günter. *Das Geschichtsbild Max Webers*, Kieler Historischen Studien, Band I. Stuttgart, 1966.
- Berelson, Bernhard R. a.o. *Voting*. Chicago and London, 1954.
- Berger, Johannes. "Intersubjektive Sinnkonstitution und Sozialstruktur. Zur Kritik Handlungstheoretischer Ansätzen der Soziologie", i *Zeitschrift für Soziologie*, Jhg. 7, 1978, pp. 327-334.
- Burckhardt, Jacob. *Talleyrand*, i Gesamtausgabe 14. band, Stuttgart, Berlin und Leipzig, 1933, pp. 199-220.
- de Chateaubriand, F.A. *Du Buonaparte et des Bourbons, et de la nécessité de se raillier à nos princes légitimes, pour le bonheur de la France et celui de l'Europe*, Paris, 1814.
- Cotta, Sergio. "Elément d'une phénoménologie de la légitimité", i *L'Idée de Légitimité*, Institut International de philosophie politique, Annales de philosophie politique 7, 1967, pp. 61-86.
- Crozier, Michel m.fl. *The Crisis of Democracy. Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission*. New York, 1975.
- Dewey, John. *Intelligence in the modern World*, New York, 1939.

brudt. Samtidig hermed knytter han imidlertid atter begrebet til de absolutte begrundelser og den latinske sprogbrug.

I skolastikken var "legitima potestas" primært et afværgebegreb mod usurpation af magten: mod tyranni efter herkomst (absque titulo) eller efter udført politik (quoad exercitacionem). De tyske kurfyrsters valgeregler var hovedsageligt indrettet som garanti imod den første tyranniform – de franske Lois Fondamentales som garant imod den sidste. Herudover optræder "legitimus" i middelalderlige tekster med en udpræget traditionsbetydning, som "what conforms to ancient custom and to customary procedure", (jfr. D. Sternberger, 1968: 245). Og dette traditionsindhold er atter hentet fra den klassiske romers betydning af "legitimus", der ligger tæt på legaliteten, dvs. "das was dem Gesetz oder einer Regel entspricht und was sich daraus ergibt: das Ordnungsmäße, das Gerechte" (jfr. H. Hofman, 1980: 161).

2. (Talleyrand, 1891-92, II: 15a). Det samme fungerende effektivitetssyn, der foregriber Webers legitimitetstro, går igen i forklaringen på både Napoleons storhed og fald. For både Europa og Frankrig var det "plus des effects que de la cause qu'on était frappé", og så længe styret var effektivt "on s'était persuadé qu'il importait peu a une nation sur quels droits repose le gouvernement qui le conduit" (Talleyrand, 1891-92, II: 157).
3. Demokratibegrebet gennemgik i løbet af forrige århundrede en lignende transformation fra oppositionsbegreb til systembegreb og med en lignende ændring af betydningsindholdet. Kampen om demokratiets definition fortsatte imidlertid – delvis vendt imod det dynastiske legitimitetsprincip – århundredet igennem, og transformationen af begrebets indhold var først almindelig sprogbrug omkring 1. Verdenskrig (jfr. Hviid Nielsen, 1977; McKeon, 1951 og Palmer, 1953).
4. Legalitetens oprindelige enhed som Rechtsgeltung var allerede tidligere faldet fra hinanden i adskillelsen mellem "retfærdighed" og "positiv lov/ret". I sin kritik af "Gesetzgebungsstaat" identificerede Carl Schmitt ofte denne retsfilosofiske adskillelse med adskillelsen mellem legitimitet og legalitet, og reducerede dermed tendentielt konflikten mellem legalitet og legitimitet til en konflikt mellem to retsbegreber (Schmitt, 1969: 58).
5. Begrebsmodstillingen er udbredt i den samtidige tyske sociologi, men udvikles ofte mere konfliktfuldt og kulturkritisk end her hos Weber (jfr. f.eks. Tönnies, 1912).
6. Diskussionen initieredes af Lukacs, 1923 og Löwitz, 1969. De nyere diskussioner herom sammenfattedes hos Habermas, 1981, Bd. I: 337ff.
7. Mommsen, 1974: 48. – Weber foregreb således et afgørende element i den "realistiske demokratiopfattelse", som den amerikanske efterkrigs politologi oftest skriver tilbage til Schumpeter, 1943.
8. Huntington: "The United States", in Crozier et al., 1975: 73.

Litteratur

- Abramowski, Günter. *Das Geschichtsbild Max Webers*, Kieler Historischen Studien, Band I. Stuttgart, 1966.
- Berelson, Bernhard R. a.o. *Voting*. Chicago and London, 1954.
- Berger, Johannes. "Intersubjektive Sinnkonstitution und Sozialstruktur. Zur Kritik Handlungstheoretischer Ansätzen der Soziologie", i *Zeitschrift für Soziologie*, Jhg. 7, 1978, pp. 327-334.
- Burckhardt, Jacob. *Talleyrand*, i Gesamtausgabe 14. band, Stuttgart, Berlin und Leipzig, 1933, pp. 199-220.
- de Chateaubriand, F.A. *Du Buonaparte et des Bourbons, et de la nécessité de se raillier à nos princes légitimes, pour le bonheur de la France et celui de l'Europe*, Paris, 1814.
- Cotta, Sergio. "Elément d'une phénoménologie de la légitimité", i *L'Idée de Légitimité*, Institut International de philosophie politique, Annales de philosophie politique 7, 1967, pp. 61-86.
- Crozier, Michel m.fl. *The Crisis of Democracy. Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission*. New York, 1975.
- Dewey, John. *Intelligence in the modern World*, New York, 1939.

- Easton, David. *A Systems Analysis of Political Life*. New York, London, Sidney, 1965.
- Ferrero, Guglielmo. *The Reconstruction of Europe. Talleyrand and the Congress of Vienna. 1814-1815*. New York, 1944 (1941).
- Friedrich, Carl Joachim. *Constitutional Government and Democracy*, Boston, 1941.
- Friedrich, Carl Joachim. *Man and his Government*, New York, 1963.
- Gauland, Alexander. *Das Legitimitätsprinzip in der Staatenpraxis seit dem Wiener Kongress*, Berlin, 1971.
- Habermas, Jürgen. *Legitimationsprobleme im Spätkapitalismus*, Frankfurt am Main, 1973.
- Habermas, Jürgen. Legitimationsprobleme im modernen Staat. *Politische Vierteljahresschrift* 17. Jhg, 1976/Sonderheft 7.
- Habermas, Jürgen. *Theorie des kommunikativen Handelns*. Bd. I und II, Frankfurt am Main, 1981.
- Hofman, H. "Legalität, Legitimität", i *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, band 5, 1980, pp. 161-166.
- Holmes, Stephen. "Liberal Uses of Bourbon Legitimism", i *Journal of the History of Ideas*, vol. XLIII, nr. 2, april-juni 1982, pp. 229-248.
- Hättich, Manfred. "Der Begriff des Politischen bei Max Weber". *Politische Vierteljahresschriften*, vol. 8, 1967, pp. 40-50.
- de Jouvenel, Bertrand. *On Power. Its Nature and the History of Its Growth*, Boston, 1948 (1945).
- Kirchheimer, Otto. "Legalität und Legitimität", i *Die Gesellschaft*, 1932/II, pp. 8-26.
- Kirchheimer, Otto. "Die Staatsrechtlichen Probleme der Reichstagsauflösung", i *Die Gesellschaft*, 1933, pp. 125-135.
- Kirchheimer, O. und Leites, N. "Bemerkungen zu Carl Schmitts 'Legalität und Legitimität'", i *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*, 68. Band 1933, pp. 457-487.
- Kissinger, Henry A. *A World Restored*, London, 1973.
- Lipset, Seymour Martin. *Political Man*, London, 1969 (1959).
- Luhmann, Niklas. "'Zweck - Herrschaft - System'. Grundbegriffe und Prämissen Max Webers", i *Der Staat*. 3. Band 1964, pp. 129-157.
- Luhmann, Niklas. *Legitimation durch Verfahren*, Neuwied und Berlin, 1969.
- Lukács, Georg. *Geschichte und Klassenbewusstsein*, Neuwied und Berlin, 1970 (1923).
- Löwitz, Karl. "Max Weber und Karl Marx", i *Gesammelte Abhandlungen*. Zweite, Durchgesehene Auflage, Köln, 1969.
- McClosky, Herbert. "Consensus and Ideology in American Politics", i *The American Political Science Review*, vol. LVIII, 1964, pp. 361-382.
- McKeon, Richard (ed). *Democracy in a World of Tensions*, Paris, 1951.
- Miallie, Michael. "Der Begriff der Legitimität im französischen Verfassungsrecht", i *Abendroth u.a. Ordnungsmacht? Über das Verhältnis von Legalität, Konsensus und Herrschaft*, Frankfurt am Main, 1981.
- Mommsen, Wolfgang. *Max Weber. Gesellschaft, Politik und Geschichte*, Frankfurt am Main, 1974.
- Mommsen, Wolfgang J. *Max Weber und die deutsche Politik 1890-1920*, 2. Auflage, Tübingen, 1974.
- Murhard, Friedrich. *Die Volkssouverainität im Gegensatz der sogenannten Legitimität*, Kassel, 1832.
- Nielsen, Torben Hviid. *Borgerskabets reformer og Marxisme*. Oslo og Århus, 1977.
- Nisbeth, Robert. *The sociological Tradition*, New York, 1966.
- O'Connor, James. *The Fiscal Crisis of the State*, New York, 1973.
- Offe, Claus. *Strukturprobleme des kapitalistischen Staates*, Frankfurt am Main, 1972.
- Offe, Claus. "Krisen des Krisenmanagement: Elemente einer politischen Krisentheorie", i Jänicke, Martin (hrsg.) *Herrschaft und Krise*, Opladen, 1973.
- Palmer, R.R. "Notes on the use of the word 'Democracy' 1789-1799", i *Political Science Quarterly*, vol. 68, 1953, pp. 203-226.
- Parsons, Talcott. "'Voting' and the Equilibrium of the American Political System", i *American Voting Behavior*, ed. by Eugène Burdick a.o., Glencoe, Illinois, 1959.
- Parsons, Talcott. "Introduction", i Weber, Max, *The Theory of Social and Economic Organization*, London, 1947.

- Parsons, Talcott. *The Structure of Social Action*, I and II, 1968 (1937).
- Rammstedt, Otthein. "Zum Legitimationsverlust von Legitimität", i *Politische Vierteljahresschrift*, Sonderheft 7/1976.
- Rousseau, Jean-Jacques. *Du Contrat Social*, Paris, 1962 (1762).
- Schaar, John H. "Legitimacy in the Modern State", i Green, Philip and Levinson, Sanford (eds.) *Power and Community*, New York, 1970.
- Schmitt, Carl. *Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus*, Vierte Auflage, Berlin, 1969 (1923).
- Schmitt, Carl. *Legalität und Legitimität*, München og Leipzig, 1932.
- Schumpeter, J.A. *Capitalism and Democracy*, 1974 (1943).
- Sternberg, Dolf. "Legitimacy", i *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 1968, vol. 9, 244-248.
- Sternberger, Dolf. *Machiavellis "Principe" und der Begriff des Politischen*. Schriften III, Frankfurt am Main, 1980.
- Stillman, Peter G. *The concept of Legitimacy*. *Polity*, vol. VII, no. 1, 1974, pp. 32-56.
- Strauss, Leo. *Natural Right and History*, Chicago, 1953.
- Talleyrand, Prince de. *Mémoires*, Publiés avec une preface et de notes par le duc de Broglie, I-V, Paris 1891-92.
- de Tocqueville, Alexis. *Democracy in America*. Edited by J.P. Mayer and Max Lerner, New York, 1966 (1835).
- Tönnies, Ferdinand. *Gemeinschaft und Gesellschaft*. 2. Ausgabe, Berlin, 1912.
- Weber, Max. *Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik*, Tübingen, 1924.
- Weber, Max. *Gesammelte Politische Schriften*. Dritte, erneut vermehrte Ausgabe, Tübingen, 1971.
- Weber, Max. *Gesammelte Aufsätze zur Religionssoziologie*. 6. Auflage, Tübingen, 1972.
- Weber, Max. *Wirtschaft und Gesellschaft*. Fünfte, revidierte Auflage, Tübingen, 1972.
- Wendorf, Hermann. "Die Ideenwelt des Fürsten Talleyrand", i *Historische Vierteljahresschrift*, XXVIII, Jahrgang, 1934, pp. 335-384.
- Winckelmann, Johannes. *Legitimität und Legalität in Max Webers Herrschaftssoziologie*, Tübingen, 1952.
- Winckelmann, Johannes. "Die Verfassungsrechtliche Unterscheidung von Legitimität und Legalität", i *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, 112. band, 1956, pp. 164-175.
- Winckelmann, Johannes. "Zur Einführung", i Max Weber, *Staatssoziologie*, Berlin, 19 .
- Wolfe, Alan. "Capitalism shows its face: giving up on democracy", i Sklar, Holly (ed.), *Trilateralism*, Boston, 1980.
- Würtenberg, Thomas jun. *Die Legitimität staatlicher Herrschaft*, Schriften zur Verfassungsgeschichte. Band 20, Berlin, 1973.